

Ενεργειακή Ασφάλεια και Επενδύσεις στην Νοτιοανατολική Ευρώπη

Μετά την επαναλαμβανόμενη κρίση των σχέσεων Ρωσίας και Ουκρανίας για το ζήτημα της τιμής του φυσικού αερίου, το ευρύτερο ζήτημα της ενεργειακής ασφάλειας, με την έννοια της διασφάλισης συνεχούς, ομαλού και τιμολογιακά προβλέψιμου εφοδιασμού σε φυσικό αέριο των καταναλωτριών ευρωπαϊκών οικονομιών, έχει αποκτήσει αυτονόητη προτεραιότητα.

Μέχρι πρότινος το ζήτημα των πηγών προμήθειας και των βασικών προμηθευτών διατηρούσε την απόλυτη προτεραιότητα. Από το 2006 όμως και μετά αυξημένη σημασία έχει προσλάβει το ζήτημα του ομαλού εφοδιασμού.

Για όσο διάστημα η αγορά του φυσικού αερίου-πρωτίστως η ζήτηση-διατηρούσε μια συμμετρική σχέση με την ικανότητα ενεργού παροχής εκ μέρους των προμηθευτών, τα πράγματα έβαιναν ομαλά.

Από την άποψη αυτή η εικοσαετία 1985-2005 υπήρξε μια παραδεισιακή περίοδος για προμηθευτές και καταναλωτές. Στην ειδυλλιακότητα της εικόνας συνέβαλε φυσικά και η τιμή του καυσίμου αναφοράς, δηλ. του πετρελαίου, το οποίο, στα σχετικώς χαμηλά επίπεδα στα οποία τότε εκινείτο, διατηρούσε τον ρυθμό αύξησης της ζήτησης του φυσικού αερίου σε μια διαχειρίσιμη αναλογία.

Η όξυνση όμως των περιβαλλοντικών ανησυχιών τα τελευταία δέκα χρόνια η οποία ευνόησε το φυσικό αέριο, η ανιούσα μετά το 2002 τιμή του πετρελαίου αλλά κυρίως η ευφορία της παγκόσμιας οικονομίας που γνωρίσαμε στις αρχές του 21^{ου} αιώνα, οπότε στην εικόνα προσετέθησαν νέοι και διψασμένοι για πρόσθετες ενεργειακές πηγές εκτός Ευρώπης καταναλωτές, οδήγησαν σε σημαντική διαφοροποίηση της εικόνας.

Ιδιαίτερη αναφορά πρέπει εξ ίσου να γίνει στην πολιτική ισχυροποίηση της Ρωσίας, στη βάση μιας αισθητής αποκατάστασης ισχυρότερου κεντρικού ελέγχου επί της ρωσικής οικονομίας, κατά την περίοδο της προεδρίας Πούτιν.

Η ισχυροποίηση αυτή ενδυνάμωσε ευλόγως την διαπραγματευτική ισχύ του ρωσικού μονοπωλίου φυσικού αερίου (Gazprom) απέναντι της αγοράς – ιδίως απέναντι των νέων αγορών και των νέων πελατών- ενώ έριξε ευλόγως βαρύτερο ίσκιο επί των πηγών και των αποθεμάτων φυσικού αερίου κατά μήκος της μακράς νότιας μεθοριακής ζώνης της Ρωσίας.

Κατά ιστορική σύμπτωση οι περιοχές αυτές, στην πλειοψηφία τους πρώην σοβιετικές μουσουλμανικές «δημοκρατίες» και επιπλέον η Περσία, τυγχάνει να είναι περιοχές δεδομένης πολιτικής αστάθειας και «ιδιαιτερότητας», εν πάση περιπτώσει ζώνες υψηλού πολιτικού κινδύνου.

Δεν είναι επομένως περίεργο που η ανεπίλυτη ως σήμερα τριβή στις σχέσεις Ουκρανίας-Ρωσίας για το ζήτημα του φυσικού αερίου έχει πολύπλευρα θορυβήσει τις αγορές. Και βεβαίως ήταν εύλογη και από μακρού χρόνου αναμενόμενη η τελική παρέμβαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης υπό την ιδιότητα του μεγαλύτερου δυτικού συλλογικού μονοψωνιστή για την εξομάλυνση του ζητήματος.

Θεωρώ ότι η παρέμβαση αυτή μακροπροθέσμως συνδέεται με συνολική αναθεώρηση των κριτηρίων αξιολόγησης των ενεργειακών επενδύσεων στις κρίσιμες ενδιάμεσες περιοχές, όπως είναι π.χ. η περιοχή της ΝΑ Ευρώπης, ιδιαίτερα στον τομέα προμήθειας και διαμετακόμισης φυσικού αερίου.

Από άποψη ασφαλείας λοιπόν, ως σήμερα είχαμε να αξιολογήσουμε ως πρώτο κίνδυνο τον κίνδυνο προμήθειας / προμηθευτού (provision risk). Υπό το φώς των νεωτέρων όμως εξελίξεων πρέπει πλέον να δίνεται ευλόγως ιδιαίτερη προσοχή στον ενδεχόμενο κίνδυνο που συνδέεται με τις χώρες διέλευσης (transit risk).

Αυτό δεν αφορά ίσως τόσο τις χώρες της ΝΑ Ευρώπης οι οποίες είναι ήδη ή προβλέπεται μέχρι το 2014 να έχουν ενταχθεί στην Ε.Ε. Αφορά όλες τις υπόλοιπες. Και κυρίως εκείνες οι οποίες πιθανόν να έχουν ή πιθανόν να αποκτήσουν λόγους προστριβών (πολιτικών ή οικονομικών) με την Ε.Ε ή άλλες προμηθεύτριες-παραγωγούς χώρες στο εγγύς ή στο προσεχές μέλλον.

Σε ότι αφορά την διακίνηση φυσικού αερίου από την Ρωσία προς την Ευρώπη, είναι σαφές ότι ο νέος αγωγός South Stream, παρά τις οικονομικές αβεβαιότητες (κυρίως χρηματοδοτικές αλλά και επί μέρους βιωσιμότητας) που συνδέονται μαζί του, παρουσιάζει το πλεονέκτημα ότι παρακάμπτει την Ουκρανία και τα προβλήματα που συνδέονται με αυτήν.

Ο έτερος όμως αγωγός, ο οποίος είναι ήδη σε προχωρημένη φάση κατασκευής και συνδέει τις πηγές του Αζερμπαϊτζάν με την Ε.Ε. δια μέσου Τουρκίας-Ελλάδα-Ιταλίας (TGI Interconnector) εξ αρχής συνδέεται με ουσιαστικές επισφάλειες οι οποίες αφορούν και την επάρκεια (πολιτική και ποσοτική) προμήθειας καυσίμου όσο και την πολιτική / τεχνική αξιοπιστία των χωρών διέλευσης.

Μία σύνοψη της μέχρι τώρα εμπειρίας από τον σχεδιασμό και την κατασκευή ενεργειακών επενδύσεων (κυρίως αγωγών διακίνησης φυσικού αερίου και πετρελαίου) στην περιοχή της ΝΑ Ευρώπης θα οδηγούσε ίσως στο συμπέρασμα ότι περιφερειακές ανάγκες εφοδιασμού, κατανομής, σχεδιασμού και υλοποίησης ενεργειακών έργων και διασυνδέσεων μεγάλης κλίμακας σκόπιμο θα ήταν να υπαχθούν σε ισχυρότερο κεντρικό έλεγχο των Βρυξελλών και αποτελεσματικότερο κεντρικό συντονισμό. Και τούτο για λόγους που συνδέονται:

1. Με την συνολική ασφάλεια του συστήματος προμήθειας-διέλευσης (κεντρική διαχείριση provision risk-transit risk).
2. Την διασφάλιση υψηλού βαθμού αποδοτικότητας σε συνδυασμό με δίκαιες τιμές (fair pricing).
3. Την διασφάλιση αρίστων οικονομικών δυνατοτήτων υλοποίησης των επενδυτικών σχεδίων (κυρίως χρηματοδοτικές).
4. Την εξάλειψη πιθανών κινδύνων στρέβλωσης των πραγματικών στρατηγικών προτεραιοτήτων λόγω παρέμβασης τρίτων εκτός Ευρώπης παραγόντων.
5. Την καλύτερη προσαρμογή των έργων προς τις πραγματικές ανάγκες των επί μέρους καθ' υπόθεση ευεργετούμενων οικονομιών (ρυθμοί και σχεδιασμοί ανάπτυξης στις επί μέρους αγορές, διαφοροποίηση ενεργειακών μεγμάτων, ευθυγράμμιση με τον γενικότερο σχεδιασμό της ευρωπαϊκής πολιτικής κ.λπ.)

Πρέπει να σημειωθεί ότι ναι μεν η διανυόμενη κρίση έχει κατατάξει την ώρα αυτή αναπτυξιακούς σχεδιασμούς και επενδυτικές αποφάσεις σε δεύτερη μοίρα, παρά ταύτα όμως οι τιμές του πετρελαίου έχουν προσλάβει τους τελευταίους μήνες ανοδική δυναμική. Λογικόν επομένως είναι να αναμένεται σε αμέσως επόμενη φάση ανάκαμψης της οικονομίας να αναζωπυρωθεί η αύξηση των ενεργειακών αναγκών. Με δεδομένη πάντοτε την συμπληρωματική μέχρι στιγμής λειτουργία των εναλλακτικών αναγκών. Με δεδομένη πάντοτε την συμπληρωματική μέχρι στιγμής λειτουργία των εναλλακτικών ενεργειακών πηγών (πράσινη ενέργεια) και την αδυναμία τους να ασκήσουν σε ορατό χρόνο σοβαρό (ανα)ρρυθμιστικό ρόλο, γίνεται σαφές ότι και το φυσικό αέριο οδεύει σταδιακά (αν όχι ταχέως) προς πετρελαιοποίησή του. Εννοώ δηλαδή ότι κινδυνεύει να απολέσει τα σχετικά οικονομικά του πλεονεκτήματα ενώ θα ενταθούν οι χλιαροί μέχρι χτες διαφόρων τάξεων κίνδυνοι που συνδέονται μαζί του. Λογικόν είναι εξ ίσου να υποθέσει κανείς ότι και η θέση του στο συνολικό ενεργειακό μείγμα των ευρωπαϊκών οικονομιών σταδιακά θα επανεκτιμηθεί ενώ θα δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο ζήτημα της διασποράς των πηγών προμήθειας του και στην συλλογική διαπραγμάτευση με τους κοινούς προμηθευτές του.

Βεβαίως η Ρωσία και η ρώσικη GAZPROM έχει ως τώρα αποδείξει ότι είναι ένας απόλυτα αξιόπιστος προμηθευτής. Δικαιολογημένα επομένως όλοι προσβλέπουμε με εμπιστοσύνη στο partnership E.E. – Ρωσίας. Η ίδρυση με ρώσικη έμπνευση του Eurasian Energy Forum, ως θεσμικού κέντρου ενός Eurasian Energy Market, αποτελεί κατά συνέπεια ενθαρρυντικό γεγονός και χρήσιμο όργανο οικονομικής διπλωματίας. Αποδεικνύει κυρίως ότι η Ρωσία κατανοεί τα προβλήματα των πελατών της και επιθυμεί να εμφανίζεται αλληλέγγυος εταίρος με τις κύριες ζώνες κατανάλωσης προς όλες τις περιόδους κατευθύνσεις. Ανάλογο πνεύμα κατανόησης και συνεργασίας ευελπιστούμε να επικρατήσει σε όλες τις χώρες διέλευσης και σε όλους τους άλλους προμηθευτές.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΓΕΝΝΗΜΑΤΑΣ

Επίτιμος Αντιπρόεδρος
Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων